УДК 658.5.009.12:631.11

С. О. Нікітченко,
к. е. н., доцент кафедри організації агробізнесу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

S. Nikitchenko,
Ph.D., assistant professor of agricultural business organizations,
the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THEORETICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Досліджено теоретичні питання економічної ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано взаємозв'язок економічних категорій "ефективність" та "продуктивність" та розглянуто сучасні методичні підходи до визначення економічної ефективності.

Theoretical economic efficiency of agricultural production enterprises. Analyzed the relationship of economic categories "efficiency" and "productivity" and considered modern methodical approaches to definition of economic efficiency.

Ключові слова: ефективність, виробництво, перспектива, підприємство, сільське господарство.
Key words: efficiency, manufacturing, enterprise, agriculture.

Питання ефективності функціонування є основним для будь-якої організації, діяльність якої має на меті отримання прибутку. Особливо актуальним воно є для сільськогосподарських підприємств. Поставлені в рамки сезонності виробництва і залежності від природно-кліматичних умов вони змушені постійно удосконалювати технологію виробничої діяльності, знаходити оптимальні організаційні системи відповідної виробничої структури, постійно шукати шляхи зниження рівня собівартості. В Україні вирішення поставлених задач ускладнюється значними трансформаційними процесами, що відбуваються протягом останніх десятиліть.

Ефективність є важливою науковою категорією, яка широко використовується в теоретико-методологічному плані у різних галузях науки, для аналізу результатів певного виду діяльності. Даний термін походить від терміну "ефект", який в свою чергу є похідним від латинського "effectus", що в перекладі означає результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню питання економічної ефективності функціонування підприємств присвячено наукові роботи багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них можна виділити: А.А. Азріляна, В.Я. Месель-Веселяка, В.Г.Андрійчука, С.В. Мочерного та інших. В своїх дослідженнях вони спираються на теоретичні дослідження таких учених, як В. Паретто, Е. Долан, В. Нордгауз, П. Самуельсон, А. Маршалл та ін.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — аналіз теоретичних положень категорії ефективність та виявлення напрямів її поглиблення враховуючи специфіку аграрного підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічну ефективність як складну і багатогранну категорію в зарубіжній науці визначають як: відношення між витратами ресурсів і обсягом товарів та послуг, які виробляються з цих ресурсів; максимальний обсяг виробництва товарів та послуг з використанням мінімальної вартості ресурсів;виробництво товарів певної вартості за найменших витрат ресурсів; отримання максимуму з доступних для людини обмежених ресурсів; відношення цінності результату до цінностей витрат та ін. Так, Е. Долан та Д.Лідсен вважають, що поняття "ефективності у виробництві, як і більш широ-

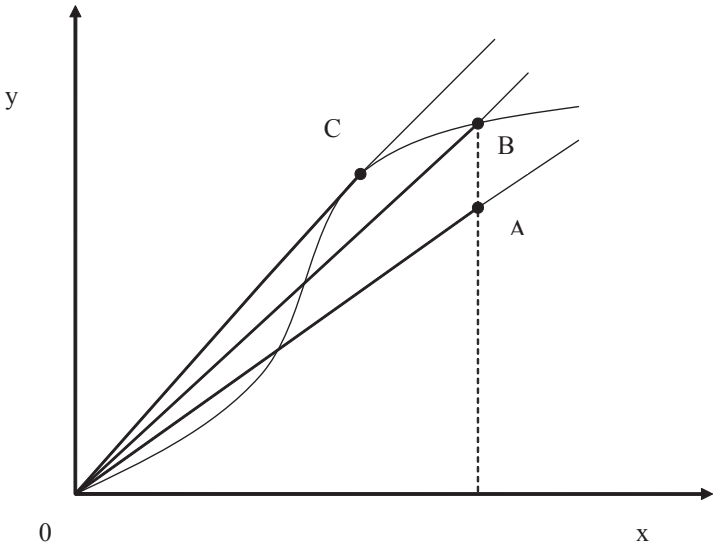

Рис. 1. Продуктивність та ефективність виробничої діяльності

ке поняття ефективності, включає у себе загальноприйняте значення — уникнення витрат" [2, с. 7].

Зокрема В.К.Савчук стверджує, що економічна ефективність полягає в одержанні максимального результату з одиниці виробничого ресурсу [7]. Близьке за змістом визначення наведене С.В. Слухаєм: "Випуск даного обсягу продукції з мінімальними середніми витратами або випуск максимального обсягу продукції за даного обсягу виробничих ресурсів" [4].

Інша частина економічних науковців поділяють думку, що економічна ефективність показує кінцевий позитивний ефект від використання засобів виробництва і живої праці, віддачу сукупних вкладень. В суспільному господарстві — це одержання максимального прибутку з кожного гектара землі, від кожної голови худоби при найменших затратах живої й уречевленої праці [1]. Ідентичне за змістом є твердження С.В. Мочерного, що економічна ефективність — це досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої і уречевленої праці [5].

Ще одна когорта науковців притримується думки, що при визначенні економічної ефективності необхідно брати за основу приріст прибутку [3; 8].

Досить часто категорію "ефективність" ототожнюють з — "продуктивністю". Дана категорія також визначається співвідношенням: кінцевого продукту (англ.. output) до вхідного фактору (англ. input) витраченого на його виробництво. Класифікують на загальну продуктивність факторів та часткову продуктивність. Загальна продуктивність визначається як відношення загальної суми продуктів до загальної суми факторів. Часткова продуктивність — відношення одиниці кінцевого продукту до одиниці вхідного фактора.

По Фарреллу під ефективністю розуміють відношення фактичної продуктивності підприємства до максимально можливої продуктивності. Максимальна продуктивність виражається межею виробничих можливостей (англ. production frontier), і вимірювання ефективності рівнозначно з довжиною від цієї границі. Згідно цього сільськогосподарське підприємство буде на 100% ефективне за умов, коли: по-перше — виробництво будь-якої продукції не може збільшувати без збільшення одного чи декількох факторів виробництва або зменшення виробництва інших продуктів; по-друге — жоден з факторів виробництва не може зменшитись без зниження виробництва одного або декількох продуктів або збільшення інших факторів [6].

Різниця між продуктивністю та ефективністю можна продемонструвати на прикладі рисунка 1. Так x та y виступають факторами виробництва (ресурсами — inputs) та як вироблена продукція (output). Крива OS є границею виробничих можливостей. Точки A, B і C — підприємства, що виробляють певну продукцію. В даному випадку підприємства B і C лежать на кривій OS, тобто вони є технічно ефективними. Підприємство A лежить нижче границі виробничих можливостей, що є свідченням його технічної неефективності. Але воно може збільшити виробництво продукції на величину відрізка AB без додаткового залучення факторів виробництва. Для того щоб виміряти продуктивність потрібно провести пряму до кожної точки зображеної на графіку. В даному випадку підприємство C є показовим оскільки пряма, що виходить з початку координат дотикається до границі виробничих можливостей. Тобто визначає максимум можливої продуктивності — виробляє оптимальну кількість продукції при оптимальному залученні виробничих факторів. При цьому підприємства, що знаходяться в будь-якій іншій точці на кривій 0S визначаються як технічно ефективні, але їх продуктивність є нижча ніж у C-підприємства. Отже, з вище наведеного слідує, що підприємства можуть бути повністю ефективними і при цьому мати різний рівень продуктивності [6].

Окрім технічної ефективності (TE) М.Фаррелл виділяв ефективність аллокативну (AE). Добуток даних множників утворює загальну ефективність (GE). І можуть виражатися незалежно один від одного:

$GE = TE * AE; 0 \leq GE \leq 1$ (1).

Аналізуючи основні положення і враховуючи особливості становлення економіки в ринкових умовах, на нашу думку, для визначення критерію економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, доцільно застосувати наступне тлумачення: під економічною ефективністю, окремого підприємства, слід розуміти таке ведення господарської діяльності при якому наявний обсяг ресурсів дозволяє отримати максимум прибутку.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, питання ефективності функціонування підприємств на даний момент є не достатньо вивченим. Про це говорить той факт, що на сьогодні серед економістів-науковців немає спільної точки зору стосовно визначення критерії економічної ефективності. Теорія ефективності чітко розмежовує поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим результат заходу, а під другим — співвідношення ефекту і витрат, що його викликали. Економічні показники є концентрованим виразом якісних і кількісних змін в економічному стані сільськогосподарських підприємств. Їх величина змінюється залежно від розвитку аграрного виробництва, і відображає його об'єктивність і вірогідність. Ефективна діяльність дає можливість аграрному підприємству розвиватись і вирішувати важливі соціально-економічні питання.

Література:

1. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: [монографія] / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2005. — 292 с.

2. Байцим В.Ф. Управління інноваційною діяльністю в економіці України: [колект. наук. монографія] / [В.Ф. Байцим, С.В. Бреус, В.Г. Бурлака, В.О. Варфоломєєва, С.А. Володін, Л.М. Ганущак]; наук. ред. С.А. Єрохін. — К.: Нац. акад. упр., 2008. — 115 с. — (Національна академія управління).

3. Бородіна О. Аналіз прибутковості виробництва різних видів сільгосппродукції / О. Бородіна, О. Радіонов // Пропозиція. — 1998. — № 3 — С. 53—54.

4. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки / С.В. Слухай. — Київ: Лібра, 1998. — 256 с.

5. Економічна теорія: посіб. / С.В. Мочерний. — К.: ВЦ "Академія", 2003. — 656 с.

6. Лисситса А. Бабичева Т. Теоретические основы анализа продуктивности и эффективности сельскохозяйственных предприятий / А. Лисситса, Т. Бабичева // Discussion Paper. — 2003. — № 49.

7. Савчук В.К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В.К. Савчук. — К.: Урожай, 1995. — 325 с.

8. Теоретичні основи дослідження економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах ринку / Л.М. Пархоменко // Економіка АПК. — 2006. — № 8. — С. 82.

References:

1. Andrijchuk, V.H. (2005), Efektyvnist' dial'nosti ahrarnykh pidpryiemstv: teoriia, metodyka, analiz [The effectiveness of the agricultural enterprises: the theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Bajtsym, V. F. Breus, S. V. Burlaka, V. H. Varfolomieieva, V. O. Volodin, S. A. and Hanuschak L. M. (2008), Upravlinnia innovatsijnoiu diial'nistiu v ekonomitsi Ukrainy [Management of innovation in the economy of Ukraine], Natsional'na akademiia upravlinnia, Kyiv, Ukraine.

3. Borodina, O. and Radionov, O. (1998), "Analysis of the profitability of different types of agricultural products", Propozytsiia, vol. 3, pp. 53—54.

4. Slukhaj, S. V. (1998), Dovidnyk bazovykh terminiv ta poniat' z mikroekonomiky [Handbook of basic terms and concepts of microeconomics], Libra, Kyiv, Ukraine.

5. Mochernyj, S. V (2003), Ekonomichna teoriia [Economic theory], Akademiia, Kyiv, Ukraine.

6. Lyssytsa, A. And Babycheva, T. (2003), "The theoretical framework for the analysis of productivity and efficiency of the agricultural enterprises", Discussion Paper, vol. 49.

7. Savchuk, V. K. (1995), Analiz hospodars'koi diial'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpryiemstv [Analysis of economic activity of agricultural enterprises], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.

8. Parkhomenko, M. (2006), "Theoretical basis of the study of economic efficiency of agricultural production in market conditions", Ekonomika APK, vol. 8, p. 82.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2015 р.